

ks. Józef Wroceński SCJ
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

KAPITUŁA GENERALNA PODMIOTEM NAJWYŻSZEJ WŁADZY W INSTYTUCIE ZAKONNYM

Wstęp

Kapituła generalna jest starodawną kolegialną instytucją prawną i odgrywa od wieków bardzo ważną rolę w zarządzaniu instytutami życia konsekrowanego. Prawo kodeksowe nie zajmuje się nią bliżej (poświęcając jej zaledwie trzy kanony), chociaż ją wyraźnie uznaje, odsyłając, jeśli chodzi o szczegóły, do prawa partykularnego, czyli prawa, własnego danego instytutu. Odwołując się do postanowień prawa należy podkreślić, że jest to najwyższy kolegialny organ władzy, powoływany w celu dokonania wyborów i załatwienia spraw jej powierzonych przez prawo powszechne i własne. Do niej głównie należy strzeżenie dziedzictwa instytutu i popieranie zgodnej z nim jego odnowy. Kapituła na mocy prawa jest osobą moralną kolegialną i działa kolegialnie. Różni się od rady, dodanej przełożonym dla ważnego lub godziwego podejmowania decyzji. Jest to też najwyższy organ uczestnictwa i konsultacji, reprezentujący cały instytut. Ponadto w instytutach istnieją jeszcze inne organy konsultacji, studiów, dialogu. Wszystkie one, w ramach przysługującej im kompetencji, mają służyć aktywnej współpracy i pomocy ogółu członków

na rzecz dobra instytutu. Kapituła ma też swoje uzasadnienie w nowych tendencjach ujawnionych współcześnie, a mianowicie rozwój kultury, dowartościowanie osoby ludzkiej, wola stanowienia o sobie czy o sprawach bliskich skłaniają dziś ludzi, również osoby konsekrowane, do systemu rządów kolegialnych. Nie można obecnie nie liczyć się z mentalnością człowieka, który nie chce być przedmiotem czyichś decyzji, lecz pragnie rozstrzygać sam o sobie czy współdecydować o wspólnych sprawach. Należy przyznać, że taka orientacja może mieć niemały wpływ na dynamikę rozwoju danego instytutu i jego działalności. Ale też z drugiej strony system rządów kolegialnych nie może sprowadzać przełożonego do roli wykonawcy woli wspólnoty. Tego rodzaju próby mogłyby łątwo wypaczyć sens rad ewangelicznych, zwłaszcza ślubu posłuszeństwa. Te nowe tendencje potwierdzają jedynie przydatność starodawnej instytucji kapituły w zarządzaniu instytutem.

Na podstawie kryterium przedmiotu obrad, kapituły dzielą się na: wyborcze, dokonujące wyboru zarządu generalnego; robocze, zajmujące się sprawami legislacji, zarządzania, działalności apostolskiej i administracji dobrami; kapituły mieszane, na których dokonuje się wyboru i załatwia, zgodnie z prawem własnym, ważne sprawy danego instytutu. Na podstawie zaś kryterium sposobu i czasu zwoływania wyodrębnia się: kapituły zwyczajne, zwoływane w czasie przewidzianym w prawie własnym, np. co sześć lat¹; kapituły nadzwyczajne, mające miejsce poza tym terminem; kapituły specjalne, zwoływane celem załatwienia szczególnie pilnych spraw². Należy ponadto podkreślić, że ani stała tradycja instytutów, ani praktyka Stolicy Apostolskiej nie dopuszczają możliwości istnienia kapituły generalnej jako organu permanentnego na wzór przełożonych i ich rad. Tak więc po załatwieniu spraw, dla których zwołano kapitułę, zostaje ona zamknięta i rozwiązana.

¹ Należy zauważyć, że terminy odbywania kapituły generalnej korelują w zasadzie z czasem trwania urzędu przełożonego generalnego.

² Po II Soborze Watykańskim kapituły takie zajmowały się odnową życia zakonnego i wprowadzaniem ducha soborowego w życie instytutów. Wszystkie instytuty z inspiracji Stolicy Apostolskiej i pod jej kierownictwem żywiły nadzieję, że kapituły generalne jako najbardziej reprezentatywny organ całego instytutu przyczynią się do przystosowanej odnowy życia zakonnego. W większości wypadków nadzieje te się spełniły.

1. Pojęcie i natura władzy zakonnej

Zanim przejdziemy do omawiania kwestii dotyczących kapituły generalnej, należy, przynajmniej ogólnie, powiedzieć kilka słów o władzy, której podmiotem jest kapituła w instytucie życia konsekrowanego. Kapituły i przełożeni mają w instytucie nad podwładnymi władzę określoną w prawie powszechnym i w konstytucjach poszczególnych instytutów³. Ten dwojaki rodzaj władzy wewnętrznej (personalna i kolegialna) jest przejawem autentycznego uczestnictwa we władzy Kościoła⁴. W poprzednim kodeksie była ona nazywana władzą zwierzchnią (*dominativa*)⁵. Termin ten był używany na określenie władzy rozkazywania, porządkowania i kierowania, jaką posiadali wszyscy przełożeni zakonni, pomijając oczywiście ślub posłuszeństwa. Prawodawca obowiązującego kodeksu, określając władzę zakonną, odszedł od terminu władza zwierzchnia i nie wprowadził szczególnego terminu na określenie władzy wspólnej dla wszystkich instytutów życia konsekrowanego. Stąd też obecnie rozumie się, że władza w instytutach zakonnych nie jest tylko zwykłym czynnikiem koordynującym zewnętrzną działalność członków, lecz przez nią i za jej pomocą sam Chrystus kieruje swoimi wiernymi, zorganizowanymi w społeczność realizującą rady ewangeliczne⁶. Wykonywanie władzy jest służbą dla Kościoła i domaga się przestrzegania prawa powszechnego i własnego. Jest to służba spełniana w formie dialogu i szacunku dla godności osoby ludzkiej, co wcale nie narusza realnego prawa przełożonych do podejmowania rozstrzygnięć i wydawania poleceń⁷. Nadto w niektórych instytutach funkcjonuje kościelna władza rządzenia, czyli

³ Por. A. CHRAPKOWSKI, J. KRZYWDA, *Instytuty życia konsekrowanego*, w: J. KRUKOWSKI (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/2, Poznań 2006, s. 50.

⁴ Por. J. WROCEŃSKI, *Stowarzyszenia życia apostołskiego*, w: J. KRUKOWSKI (red.), *Komentarz do Kodeksu...*, dz. cyt., s. 193.

⁵ Por. *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1917, kan. 501 § 1 (w dalszym cytowaniu KPK/1917); F. BOGDAN, *Prawo instytutów życia konsekrowanego*, Poznań 1977, s. 47.

⁶ Por. B. W. ZUBERT, *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskie*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2, cz. III, Lublin 1985, s. 61.

⁷ Por. tamże, s. 63.

władza jurysdykcji w rozumieniu władzy ustawodawczej, wykonawczej i sędziowskiej⁸. Tę władzę w zakresie zewnętrznym i wewnętrznym posiadają przełożeni i kapituły w kłeryckich instytutach zakonnych na prawie papieskim. Władza rządzenia zakresu zewnętrznego jest to władza kierowania wiernymi w ich stosunkach zewnętrznych, społecznych dla dobra publicznego. Jak wspomniano obejmuje ona władzę ustawodawczą, sędziowską, administracyjną i karną. W zakresie zaś wewnętrznym jest to władza, jaką Kościół wykonuje nad sumieniami i poprzez którą kieruje stosunkami ludzi w ich odniesieniu do Boga dla ich dobra prywatnego⁹. Władzę tę wykonuje Kościół albo pod osłoną tajemnicy spowiedzi, albo poza spowiedzią, ale bez świadków przez odpowiedniego przełożonego, któremu prawo przyznaje wyłącznie władzę zakresu wewnętrznego. Czynności dokonane w zakresie wewnętrznym z reguły nie są uznawane w zakresie zewnętrznym, chyba że prawo postanawia inaczej¹⁰.

Władza zakonna jest władzą wspólną dla wszystkich instytutów życia konsekrowanego, bowiem do wykonywania kościelnej władzy rządzenia wymagane są święcenia¹¹. Niezależnie o jaką władzę chodzi, przyjmuje się, że władza ta ma charakter publiczny, jak każda władza w Kościele. Nie wynika ona ze złożonej profesji, gdyż istnieje przed jej złożeniem. Władza żadnego przełożonego, w tym kapituły generalnej, nie wywodzi się z jego wspólnoty, lecz pochodzi od Kościoła. Prawodawca kościelny w kan. 618 wprost stanowi o władzy uzyskanej od Boga przez posługę Kościoła. Należy też dodać, że przełożeni zakonni, także ci, którzy nie są podmiotem jurysdykcji, współpracują w wykonywaniu kościelnej wła-

⁸ Por. SACRA CONGREGATIO PRO RELIGIOSIS ET INSTITUTIS SAECULARIBUS ET SACRA CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, Notae direc. *Mutuae relationis*, nr 13, AAS 70 (1978), s. 473-506; D. BOREK, *Wykonywanie władzy karania w instytutach zakonnych w świetle aktualnego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 48 (2005) nr 3-4, s. 180-164.

⁹ Por. J. BAR, J. KAŁOWSKI, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985, s. 74.

¹⁰ Por. R. SOBAŃSKI, *Władza rządzenia*, w: J. KRUKOWSKI (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I, Poznań 2003, s. 215.

¹¹ Por. *Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*. Kodeks prawa kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984, kan. 129 § 1 (w dalszym cytowaniu KPK/1983).

dzy rządzenia. Chodzi zatem o tę samą władzę, a nie o jakąś inną władzę w Kościele. Władza ta jest jedna i pochodzi od Boga¹².

Władza zakonna, a więc wykonywana przez tych, którzy nie mają święceń, a sprawują jakąś funkcję w Kościele, to prawo rządzenia podwładnymi zgodnie z celem społeczności. Tak więc jest to władza porządkowania, kierowania, rozkazywania, którą niezależnie od ślubu posłuszeństwa podwładnych mają wszyscy przełożeni i przełożone w ramach ich kompetencji w instytucie, nie tylko wobec jego członków, ale wobec wszystkich należących do danej wspólnoty. Różni się ona z jednej strony od tzw. władzy domowej, która jest władzą całkiem prywatną, z drugiej zaś od władzy jurysdykcji, która jest władzą publiczną nadaną przez Chrystusa Kościołowi do kierowania wiernymi celem osiągnięcia życia wiecznego¹³. W instytucie zakonnym władza ta wypływa z podwójnego źródła: z natury społeczności kościelnej, jaką jest instytut, i z zależności, do jakiej jest zobowiązany zakonnik, zakonnica na mocy ślubu posłuszeństwa. Czyli opiera się na prawie kościelnym, które daje istnienie instytutowi i na włączeniu zakonnika do instytutu przez profesję¹⁴. Można więc powiedzieć, że jest to władza prawna, bo istnieje niezależnie od woli przełożonego; publiczna, bo instytuty w Kościele są stowarzyszeniami publicznymi, a nie prywatnymi; pełna, bo obejmuje całą działalność człowieka, jak tego wymaga życie zakonne. Władza ta przysługuje wszystkim przełożonym, tak wyższym, jak niższym, zarówno w instytutach męskich, jak i żeńskich. Zakres tej władzy i sposób wykonywania, jak wspomniano, określa prawo powszechne i konstytucje danego instytutu. Z władzą zakonną wiążą się analogiczne funkcje, jak z każdą władzą, takie jak: prawo wydawania rozkazów ogólnych i szczegółowych, rozstrzygania konfliktów życia zakonnego w postępowaniu administracyjnym, zarządzanie dobrami materialnymi, ustanawianie potrzebnych organów wewnętrznych, udzielanie napomnień, nakładanie pokut, nie

¹² Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 8-21; TENŻE, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, 2.

¹³ Por. F. BOGDAN, *Prawo instytutów...*, dz. cyt., s. 48.

¹⁴ Por. J. BAR, J. KAŁOWSKI, *Prawo o instytutach...*, dz. cyt., s. 73.

zaś kar kościelnych¹⁵. Nakładanie kar leży w kompetencji władzy rządzenia i przysługuje ona przełożonym wyższym kleryckich instytutów na prawie papieskim. Mogą oni w ramach ustalonych prawem wymierzać i nakładać kary w sensie ścisłym, a także zwalniać z kar i cenzur ustanowionych prawem powszechnym oraz z kar własnego instytutu w ramach prawa partykularnego.

W związku z powyższymi rozważaniami nasuwa się pytanie: kto podlega tak rozumianej władzy zakonnej, której podmiotami są przełożeni, w tym także kapituły? Otóż przede wszystkim podlegają jej profesji. Im mogą przełożeni rozkazywać, także na mocy ślubu. Rozkaz jest to wezwanie do czynienia lub zaniechania czegoś skierowane przez przełożonego do podwładnego. Dalej podwładnymi są nowicjusze, postulanci, kandydaci, bo dobrowolnie zgłaszają się do instytutu i poddają się pod władzę przełożonych, ze względu na zamiar włączenia się do instytutu przez profesję. Im przełożeni nie mogą rozkazywać na mocy ślubu, gdyż go jeszcze nie złożyli, ale jako zwierzchnicy społeczności. Wreszcie pod pewnym względem podwładnymi są ci wszyscy, którzy przebywają w domu zakonnym we dnie i w nocy z racji posługi, wychowania, gościny albo choroby¹⁶.

W tym kontekście należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt władzy w Kościele, w tym władzy zakonnej, na jej sens teologiczny, a nie techniczno-prawny. Wychodząc z eklezjologii *communio* – wspólnoty, władza w Kościele ma charakter wspólnotowy w sensie teologicznym¹⁷. Ta eklezjologia wyznacza trzy wymiary władzy w Kościele: wymiar wspólnotowy: wspólnota połączona więzami nadprzyrodzonymi, z tego wynika bliska więź przełożonego z podwładnymi w zarządzaniu sprawami wspólnoty; kolegialny: posługa przełożenstwa nigdy nie może być przeżywana w samotności; i wymiar przewodnictwa: przełożony jest koniecznością ułomnej natury ludzkiej i przesłanką każdej zdrowej instytucji. Te wszystkie wymiary wspólnoty Kościoła są widoczne we wspólnotcie zakonnej. Stąd wszyscy członkowie wspólnoty uczestniczą w jednej

¹⁵ Por. F. BOGDAN, *Prawo instytutów...*, dz. cyt., s. 48

¹⁶ Por. J. BAR, J. KAŁOWSKI, *Prawo o instytutach...*, dz. cyt., s. 73.

¹⁷ Por. B. W. ZUBERT, *Instytuty życia konsekrowanego...*, dz. cyt., s. 63.

władzy Chrystusa, ale każdy na swój sposób: inaczej przełożony, a inaczej podwładny. Jednak ta władza na wzór Chrystusa ma charakter służby. W Kościele nie istnieje władza, która nie byłaby służbą. Nie chodzi zatem tylko o poddanie się prawom i przełożonym zakonnym, ale o przeniknięcie i przyjęcie tajemnicy Chrystusa, który nas zbawił przez swoje posłuszeństwo. Nasze posłuszeństwo jest kontynuacją i naśladowaniem posłuszeństwa Chrystusa¹⁸. W tej perspektywie posłuszeństwa i ślubu, który wiąże także przełożonych zakonnych wykonujących swoje funkcje, należy interpretować ich władzę. Każdy urząd kościelny, w tym także przełożonego zakonnego, jest wykonywany dla realizacji celu duchowego. Kościół powierza władzę przełożonemu zakonnemu, aby był pastorem we wspólnocie z Kościołem i swymi współbraćmi i współsiostrami. Stąd też można powiedzieć, że przełożony jest jednym z widzialnych znaków, które wiążą zakonników z Kościołem i wyrażają macierzyńską troskę Kościoła o nich. Należy też zauważyć, że sposób sprawowania władzy czy jakiegokolwiek funkcji w instytucie zakonnym powinien też odzwierciedlać *patrimonium* tegoż instytutu z jego pięcioma elementami: naturą, charakterem, celem, tradycją i duchem¹⁹.

2. Pojęcie kapituły generalnej

Po naświetleniu pojęcia władzy zakonnej logicznie należy przejść do pojęcia kapituły generalnej. Jest ona bowiem podmiotem najwyższej kolegalnej władzy w instytucie, oczywiście w zakresie zarządu wewnętrznego²⁰. Nie posiadają jej inne organy. Można ją określić jako zebranie członków instytutu życia konsekrowanego, uprawnionych do głosu i za-

¹⁸ Por. J. KICIŃSKI, *Posłuszeństwo drogą duchowej wolności*, w: *Droga rad ewangelicznych. Program formacji ciągłej na 2011 rok*, Kraków 2011, s. 62-71.

¹⁹ Por. B. W. ZUBERT, *Instytuty życia konsekrowanego...*, dz. cyt., s. 67.

²⁰ Por. KPK/1983, kan. 631 § 1; *Reguła Życia Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego (Księża Sercanie). Konstytucje i Dyrektorium generalne*, Wydanie polskie, Rzym 2009, nr 131 i 136 (w dalszym cytowaniu: *Reguła Życia KS. Konst. lub Reguła Życia KS. Dyr.*); *Konstytucje Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej*, Nowe Miasto n. Pilicą 1988, nr 221 (w dalszym cytowaniu: Konst. CMN).

łatwienia spraw jej powierzonych przez prawo powszechne i konstytucje²¹. Jest to zebranie prawnie zwołane, mogące trwać przez dłuższy czas i obradować na wielu posiedzeniach. Ma być ono zwołane w sposób prawny, tzn. nie według upodobania czy samowoli przełożonych, ale według ustalonych zasad prawnych, zazwyczaj określonych w konstytucjach i dyrektoriach, a dotyczących czasu zwołania, rodzaju (zwyczajna czy nadzwyczajna), celu (dla dokonania wyborów czy dla załatwienia spraw), uczestników (kryteria ich wyznaczania) i innych spraw związanych z kapitułą, jej kompetencją czy funkcjonowaniem²². Liczba członków ogranicza się do osób kwalifikowanych pochodzących z racji piastowanego urzędu (np. generał i jego radni aktualnie sprawujący władzę lub jeszcze inne osoby) i delegatów czy delegatek pochodzących z wyboru, wybieranych przez członków instytutu w sposób określony przez prawo własne. Członkowie kapituły, wywodząc się z poszczególnych części instytutu, zbierają się razem, aby wspólnie stanowić niejako jego miniaturę i od niego przejmują nawet osobowość prawną-moralną dla dobra całej wspólnoty. To reprezentowanie instytutu zmierza do zaradzenia jego potrzebom. Kapituła nie jest więc zwykłym braterskim czy siostrzanym spotkaniem dla zacieśnienia wężzi między poszczególnymi członkami; nie jest to też zjazd delegatów mający na celu studium problemów. Jest przede wszystkim organem władzy i zarządu występującym w formie uroczystej i obdarzonym najwyższą władzą w instytucie dla wyboru wyższych przełożonych lub funkcjonariuszy według konstytucji czy dla załatwienia spraw ujmowanych po ich rozważeniu w formie dekretów bądź uchwał²³. Wszystko to dla udoskonalenia życia i działalności instytutu. Stąd też członkowie kapituły powinni nie tylko czuć się rzecznikami swojej prowincji czy domu, ale powinni mieć w sobie coś z mentalności ustawodawcy całego instytutu. Powinni dbać przede wszystkim o dobro

²¹ Por. F. IANNONE, *Il capitolo generale. Saggio storico-giuridico*, Roma 1988, s. 65; B. W. ZUBERT, *Instytuty życia konsekrowanego...*, dz. cyt., s. 91; F. BOGDAN, *Prawo instytutów...*, dz. cyt., s. 56.

²² Por. Reguła Życia KS. Konst., nr 136 i 137; Reguła Życia KS. Dyr. nr 136,1; Konst. CMN, nr 222 i 224-225.

²³ Por. F. BOGDAN, *Prawo instytutów...*, dz. cyt., s. 56.

całości nawet wtedy, gdy walczą o słuszne prawa okręgu czy domu; powinni umieć, gdy zajdzie tego potrzeba, poświęcić interesy poszczególnych grup czy osób dla dobra wspólnego. Tylko w tym duchu „ustawodawcy” dyskusje kapitulne będą prowadzone w pogodnej atmosferze, a decyzje będą podejmowane bardziej przekonującą większością głosów²⁴.

Kapituła generalna jest kolegialnym organem władzy. Mamy tu do czynienia z kolegium w sensie ścisłym, gdyż, prawnie zwołana, staje się osobą moralną, a jej działanie prawnie jest czymś jednolitym, jakby pochodziło od jednej osoby. Na wstępnych etapach działania członkowie dyskutują, formułują wnioski, przychylają się do nich lub je odrzucają i jest to jeszcze działanie poszczególnych osób fizycznych. Z chwilą jednak, gdy dojdzie do prawomocnej decyzji, wyrażonej przez wolę większości, to ta decyzja nie zależy już od poszczególnych osób, lecz jest postanowieniem samego kolegium, czyli kapituły, powziętym przez przepisaną większość. Decyzje nie są już postanowieniami przełożonych czy poszczególnych członków, lecz uchwałami samego kolegium powstałymi na bazie prawowitego wyrażenia myśli i woli poszczególnych członków²⁵.

Kapituła może być zwyczajna, gdy jest zwołana w terminie przewidzianym przez prawo, np. po upływie sześcioletniej kadencji, jak również przed upływem kadencji w razie zaistnienia wakatów stanowiska przełożonego generalnego, lub nadzwyczajna, gdy jest zwoływana częściej w innym terminie dla omówienia ważnych spraw instytutu²⁶.

Każda kapituła we właściwym tego słowa znaczeniu, zwyczajna czy nadzwyczajna, zwoływana dla dokonania wyborów czy dla załatwienia spraw, powinna się kierować jasnymi przepisami prawa partykularnego, powinna też mieć regulamin działania. Wiadomo, jak łatwo dochodzi do niepotrzebnych tarć czy podejrzeń o manipulację, gdy sprawy związane z kapitułą załatwia się w sposób improwizowany czy samowolny lub poza salą obrad. Chociaż prawny charakter kapituł zwoływanych do załatwienia spraw jest zasadniczo taki sam jak i kapituł wyborczych, przy

²⁴ Por. tamże, s. 56-57.

²⁵ Por. B. W. ZUBERT, *Instytuty życia konsekrowanego...*, dz. cyt., s. 93

²⁶ Por. Reguła Życia KS. Konst., nr 136 i 137; Reguła Życia KS. Dyr. nr 136,4 i 137; Konst. CMN, nr 222 i 224-225.

tych ostatnich należy przestrzegać przepisów prawa jeszcze surowiej niż przy tych pierwszych. To samo dotyczy kapituł mieszanych. Ten wymóg jest szczególnie istotny w perspektywie ważności sprawowania urzędów w instytucie²⁷.

Kapituła generalna może rozpatrywać wszystkie problemy, dla których rozwiązanie ją zwołano, nie pomijając jednak zasady pomocniczości i decentralizacji. Jej uchwały obowiązują wszystkich, nie wyłączając przełożonych. Jest problemem, czy kapituła zawiesza władzę przełożonych. Ogólnie należy przyjąć, że kapituła nie zawiesza władzy przełożonych i ich rad, ale jej zakres jest ograniczony stosownie do przepisów prawa własnego, chociaż w niektórych instytucjach przełożony przestaje pełnić swoje funkcje od samego początku kapituły. I tak np. przełożonym ani po zwołaniu kapituły, ani w czasie jej trwania nie wolno podejmować takich decyzji, które mogłyby mieć wpływ na personalny skład kapituły (np. przenoszenie członków) czy też w inny sposób utrudniać obrady. Trudno też wyobrazić sobie sytuację, aby w trakcie trwania kapituły przełożony generalny zwoływał swoją radę dla załatwienia jakiejś sprawy²⁸.

3. Skład personalny kapituły generalnej

Kapituła generalna ma być jak najpełniejszym wyrazem ducha i woli całego instytutu. Jak już wspomniano, zazwyczaj jej uczestnikami są członkowie z urzędu i z wyboru²⁹. Reprezentuje ona instytut w sensie jurydycznym i obiektywnym, gdyż ma wyrażać wspólny udział i troskę wszystkich członków o dobro całej społeczności³⁰. Nie wynika z tego, że wszyscy członkowie instytutu biorą w niej udział. To byłoby możliwe jedynie w instytucjach o małej liczbie członków. Wszyscy jednak powinni mieć realny wpływ na skład kapituły; wybór przedstawicieli nie

²⁷ Por. F. BOGDAN, *Prawo instytutów...*, dz. cyt., s. 58.

²⁸ Por. tamże; B. W. ZUBERT, *Instytuty życia konsekrowanego...*, dz. cyt., s. 92.

²⁹ Por. F. IANNONE, *Il capitolo generale...*, s. 155.

³⁰ Por. KPK/1983, kan. 632 § 2 i 633 § 1; por. także G. SCARVAGLIERI, *Il capitolo generale. Preparazione. Celebrazione. Attuazione*, Milano 2002, s. 48; P. L. NAVA, *L'evento capitolare. Dall'indizione per la convocazione alla ricezione*, Roma 1997, s. 16-18.

może być zastrzeżony dla małej ekskluzywnej grupy osób. W systemie zaś wyboru uczestników kapituły należy odpowiednio zharmonizować różne kryteria i unikać rozwiązań ekstremalnych, tak aby kapituła była rzeczywistym znakiem jedności³¹. Każdy instytut ma w tej sprawie swobodę w obraniu systemu wyborczego, byleby system ten pod względem prawnym był dostatecznie precyzyjny i wykluczał dowolność czy niebezpieczeństwo manipulacji. Ogólnie biorąc, liczba uczestników wybranych przez zakonników powinna być taka, aby rzeczywiście reprezentowali oni instytut, i to nie tylko w znaczeniu geograficznym, lecz także w całym istotnym zakresie jego działalności, tzn. można przyjąć zasadę podwójnej reprezentacji: ilościowej i jakościowej³². Dzisiaj przeważa tendencja do ograniczania liczby członków z urzędu, aby uczestnictwo w kapitule nie miało charakteru przywileju³³. Ma to swoje zalety i wady. Nieroztropnie byłoby jednak całkowicie ich wykluczyć, gdyż swoim doświadczeniem i znajomością spraw, nabytymi w czasie sprawowania urzędu, mogą wносить w obrady wiele pozytywnego. Ponadto zjawisko to może być łatwo wyrazem braku zaufania i konsekwentnie powodem tworzenia się grup opozycyjnych. Powstaje też pytanie, kto jest bardziej odpowiedni do decydowania w sprawach instytutu: członkowie z urzędu czy z wyboru. Tymczasem jedni i drudzy stanowią reprezentację instytutu, gdyż kapituła ma działać w jego imieniu. Zazwyczaj przepisy wewnętrzne zapewniają równą lub nieco większą liczbę uczestników z wyboru niż urzędu³⁴. Ta proporcja może ulec zmianie po wyborach nowego zarządu generalnego, bowiem ustępujący zarząd uczestniczy dalej w kapitule³⁵.

Wybór delegatów to akt wielkiej wagi i odpowiedzialności, wybrani bowiem będą decydowali o wyborach zarządu generalnego czy o innych sprawach mniejszej lub większej wagi. Wybrani na delegatów nie

³¹ Por. Reguła Życia KS. Dyr. nr 137, 1; Konst. CMN, nr 226; B. W. ZUBERT, *Instytuty życia konsekrowanego...*, dz. cyt., s. 93.

³² F. IANNONE, *Il capitolo generale...*, dz. cyt., s. 158-165.

³³ Por. B. W. ZUBERT, *Instytuty życia konsekrowanego...*, dz. cyt., s. 93.

³⁴ Por. Reguła Życia KS. Dyr. nr 137, 3; Konst. CMN, nr 228, b; A. CHRAPKOWSKI, J. KRZYWDA, *Instytuty życia konsekrowanego...*, dz. cyt., s. 63.

³⁵ Por. *Konstytucje Zgromadzenia Sióstr Benedyktynek Samarytanek Krzyża Chrystusowego*, Samaria 1989, nr 157 (w dalszym cytowaniu: Konst. SBS).

mogą być uważani za zwykłych wykonawców zleceń wyborców, chociaż w ramach wspólnego dobra i własnych przekonań powinni się starać o spełnienie tych zleceń; biorą jednak na siebie odpowiedzialność za całość instytutu³⁶.

Należy też mieć na uwadze ewentualność, że uprawnieni członkowie z poważnych racji nie będą mogli wziąć udziału w kapitule. Tak rodzi się kwestia zastępstwa i zastępców. W wypadku członka z urzędu jego zastępcą jest prawny zastępca, a gdy i on ma przeszkodę, wówczas nie wchodzi nikt na jego miejsce. Dla członków zaś z wyboru należy wybrać w osobnych głosowaniach ewentualnych zastępców, którzy stają się członkami kapituły w razie przeszkodzenia delegata z wyboru³⁷.

Prawo własne może upoważniać kapitułę, aby dobrała sobie członków poza przewidzianymi, aby wypełnić luki w reprezentacji lub zapewnić udział ekspertów, gdyby nie należeli do grona uczestników przewidzianych prawem. Kapituła może też zaprosić do udziału także innych ekspertów czy gości lub obserwatorów, lecz bez prawa głosu³⁸.

4. Sposób odbywania kapituły

Prawo własne powinno dokładniej określać odbywanie kapituły, zwłaszcza gdy chodzi o wybory i sposób załatwiania spraw. Zazwyczaj sprawy te nie są regulowane w konstytucjach, lecz w dyrektorjach, specjalnych statutach lub regulaminach³⁹ szczegółowo normujących szereg praktycznych spraw, np. przygotowanie kapituły, zapowiedź i zwołanie, prawo uczestnictwa, przewodniczenie, wybór sekretarza i skrutatorów, porządek obrad, kolejność rozpatrywania spraw, stosowana w wyborach większość, sposób ogłoszenia wyników wyborów, uchwał kapitulnych i innych dokumentów⁴⁰.

³⁶ Por. F. BOGDAN, *Prawo instytutów...*, dz. cyt., s. 59.

³⁷ Por. Reguła Życia KS. Dyr. nr 137, 5; Konst. CMN, nr 229, b; B. W. ZUBERT, *Instytuty życia konsekrowanego...*, dz. cyt., s. 94.

³⁸ Por. Reguła Życia KS. Dyr. nr 137, 7; Konst. CMN, nr 227.

³⁹ Por. Reguła Życia KS. Dyr. nr 137, 7.

⁴⁰ Por. B. W. ZUBERT, *Instytuty życia konsekrowanego...*, dz. cyt., s. 95.

4.1. Przygotowanie kapituły

Owocna działalność kapituły w dużej mierze uwarunkowana jest właściwym jej przygotowaniem oraz zaangażowaniem wszystkich osób prawnych i członków instytutu. Na tej drodze można uzupełnić bądź też poprawić ewentualne braki w informacji czy reprezentacji⁴¹. Stwarza to też okazję do wyrażenia swoich przemyśleń osobom lub grupom, które formalnie nie mają innych możliwości. Prawo skierowania do kapituły własnych życzeń czy sugestii przysługuje prowincjom czy w jakikolwiek sposób zorganizowanym wspólnotom lokalnym oraz wszystkim członkom, niezależnie od ich stanu, a więc przełożonym i podwładnym, profesorom o ślubach czasowych i wieczystych, a także zakonnikom eksklaustrowanym⁴². Na podstawie tego uprawnienia nie można jednak sobie rościć pretensji do pozytywnego przyjęcia wszystkich wniosków. Kapituła ma jedynie prawny obowiązek rozpatrzenia tych opinii i udzielenia odpowiedzi. Prawo własne powinno zawierać odpowiednie normy regulujące korzystanie z tego uprawnienia. Ponadto jest wskazane utworzenie specjalnej komisji do przestudiowania i uporządkowania nadesłanych wniosków i sugestii. Często są tworzone komisje przygotowawcze, których zadaniem jest przygotowanie materiału do dyskusji czy też pierwszych schematów dokumentów kapitulnych⁴³. Chodzi o to, aby uczestnicy mogli przystąpić do prac z pełną znajomością spraw i problemów, które mają wspólnie analizować i rozwiązywać. Powinni się też znać na procedurze, co może ułatwić wspomniany regulamin kapituły⁴⁴. Zwyczajna kapituła zajmuje się wyborami i badaniem aktualnego stanu instytutu i innymi sprawami, jakie są do załatwienia. W sprawie wyborów uczestnicy powinni być na tyle przygotowani, aby mogli wyrobić sobie dostateczny sąd o kandydatach.

⁴¹ Por. REGUŁA ŻYCIA KS. Dyr. nr 137, 9; Konst. CMN, nr 230; B. W. ZUBERT, *Instytutu życia konsekrowanego...*, dz. cyt., s. 95.

⁴² Por. KPK/1983, kan. 632 § 3.

⁴³ Por. Reguła Życia KS. Dyr. nr 137, 9.

⁴⁴ Por. F. BOGDAN, *Prawo instytutów...*, dz. cyt., s. 62.

4.2. Zapowiedź i zwołanie kapituły

Dla odpowiedniego przygotowania się członków do kapituły powinna ona być w porę zapowiedziana. A więc w odpowiednim czasie należy uruchomić wymagający czasu mechanizm konsultacji oraz zorganizować kapituły prowincjalne, a najpierw domowe, w celu zainteresowania jak najszerszych kręgów instytutu. Zapowiedź jest kierowana do wszystkich jego członków⁴⁵.

Zwołanie natomiast kieruje przełożony generalny do wyznaczonych już i znanych członków zbliżającej się kapituły. Może to uczynić bądź indywidualnie, bądź pismem okólnym⁴⁶. Zwołanie urzędowe jest potrzebne, bo gdyby pominięto więcej niż jedną trzecią uczestników, kapituła nie mogłaby ważnie dokonać wyborów i ważnie obradować. Ideałem byłoby zwołanie indywidualne połączone z przesłaniem przygotowanych uprzednio materiałów związanych z kapitułą, jak program, kalendarz czy wystąpienia.

Po prawidłowym zwołaniu prawo decydowania należy do tych, którzy w dniu i miejscu wyznaczonym są obecni⁴⁷. Nieobecnym to prawo nie przysługuje, chyba że konstytucje pozwalają przesłać głos listownie lub przez osobę odpowiednio upoważnioną. Zasadę tę można stosować i przy załatwianiu spraw pozawyborczych. Przepisy niektórych instytutów nie dopuszczają takiej możliwości⁴⁸.

Na podstawie przepisów ogólnych posiedzenia kapitulne mogłyby się odbywać w obecności niewielkiego grona uprawnionych członków. Prawo jednak własne wymaga zwykle określonej liczby uczestników (tzw. *quorum*), przeważnie dwóch trzecich uprawnionych, bez których wybory, posiedzenia i uchwały są nieważne⁴⁹.

⁴⁵ Por. Reguła Życia KS. Dyr. nr 136, 4; Konst. CMN, nr 224.

⁴⁶ Por. *Dyrektorium Zgromadzenia Sióstr Benedyktynek Samarytanek Krzyża Chrystusowego*, Samaria 1989, nr 154 (w dalszym cytowaniu Dyr. SBS); G. SCARVAGLIERI, *Il capitolo generale...*, dz. cyt., s. 89.

⁴⁷ Por. Reguła Życia KS. Dyr. nr 136, 8; Konst. CMN, nr 232, a.

⁴⁸ Por. Dyr. SBS, nr 169.

⁴⁹ Por. Konst. SBS, nr 158; Konst. CMN, nr 231, b.

4.3. Przewodniczący kapituły

Jak każde kolegium, tak i kapituła musi mieć swego przewodniczącego. Według poprzedniego kodeksu prawo ustalało przewodniczącego jedynie w wypadku wyboru przełożonej generalnej żeńskich zgromadzeń⁵⁰. We wszystkich innych wypadkach osobę i funkcje przewodniczącego określało prawo własne. Obecnie przewodniczącym kapituły jest zwykle przełożony: dotychczasowy aż do wyboru nowego, po tym zaś nowo wybrany. Tak więc wyborom przewodniczy ustępujący przełożony generalny, nowo wybrany zaś przełożony generalny przewodniczy dalszym wyborom i obradom kapituły⁵¹. Praktyka i zwyczaj Stolicy Apostolskiej nie przyznają przewodniczącemu prawa rozstrzygania wyborów w wypadku równości głosów, lecz decyduje wtedy pierwszeństwo święceń, profesji czy wieku wybieranych lub inne okoliczności określone konstytucjami. W instytutach żeńskich często starsza profesją jest wybrana, a jeżeli profesja była w tym samym dniu, starsza wiekiem⁵². Natomiast w razie równości głosów poza wyborami rzecz zostaje otwarta, czyli niezafatwiona, chyba że przewodniczący sam rozstrzygnie, co może uczynić, jeżeli nie zabrania mu tego prawo instytutu. Konstytucje niektórych instytutów przewidują takie rozwiązanie⁵³. Przewodniczący jest jednym z członków kapituły, a zatem występuje tylko jako *primus inter pares*, tzn. jako pierwszy wśród równych. Ma on czuwać nad tym, aby wszystko przebiegało zgodnie z prawem, z poszanowaniem wolności, sprawiedliwości i pokoju. Nie może tendencyjnie ustawiać obrad kapituły czy tym bardziej wpływać na wybory. Równość członków kapituły jest dziś tak bardzo podkreślana, że nieraz usiłuje się sprowadzić przewodniczącego do

⁵⁰ Por. KPK/1917, kan. 506 § 2 i 4.

⁵¹ Por. Konst. SBS, nr 172; Reguła Życia KS. Dyr. nr 132. Zgodnie z postanowieniem prawa własnego księży sercanów nowy przełożony generalny przejmuje władzę w dniu zakończenia kapituły generalnej. Kapituła może absolutną większością głosów ustalić inną datę. Jednak nowy przełożony generalny od momentu zaakceptowania wyboru wchodzi w skład prezydium kapituły jako wiceprzewodniczący lub jako przewodniczący w wypadku, gdy urząd przełożonego generalnego był nieobsadzony.

⁵² Por. Konst. SBS, nr 173-174; Konst. CMN, nr 236.

⁵³ Por. Konst. SBS, nr 170.

samego zaszczytu, oddając kierownictwo w ręce moderatorów. Kapituła jednak nie ma do tego prawa, chyba że sam przewodniczący chce się posłużyć moderatorami. Dla uniknięcia niepotrzebnych nieporozumień jest rzeczą wskazaną, aby kompetencje przewodniczącego czy ewentualnych moderatorów były jasno określone, najlepiej w regulaminie przedyskutowanym i przyjętym przez kapitułę⁵⁴.

4.4. Sekretarz i skrutatorzy

Sekretarz jest na kapitule osobą niezbędną: spisuje on bowiem akta i protokółuje zebrania⁵⁵. Wybiera się go po otwarciu kapituły, na pierwszym jej posiedzeniu. Przed jego zaś wyborem akta spisuje zwykle sekretarz generalny. Dotychczas niewskazane było wybieranie dwu sekretarzy, którzy mieliby pracować równolegle. Obecnie przeważnie wybiera się dwóch sekretarzy, którzy kolejno sporządzają protokoły. Jednak według przepisów niektórych instytutów nadal wyznacza się jedną⁵⁶ lub dwie sekretarki w tajnym głosowaniu względną większością głosów⁵⁷. Wybór sekretarek należy do czynności wstępnych kapituły⁵⁸.

Skrutatorzy natomiast są wymagani przez prawo przy głosowaniach⁵⁹. Jeżeli konstytucje nie postanawiają inaczej, należy ich wybrać przed pierwszymi wyborami. Wybrani, zwykle przez aklamację (w niektórych instytutach żeńskich przewodnicząca kapituły powołuje dwie najmłodsze wiekiem profeski do pełnienia funkcji skrutatorek)⁶⁰, składają przed przewodniczącym przysięgę⁶¹ (w niektórych instytutach skrutator-ki składają wraz z przewodniczącą, każda z osobna, przysięgę przepisaną

⁵⁴ Por. F. BOGDAN, *Prawo instytutów...*, dz. cyt., s. 62; G. SCARVAGLIERI, *Il capitolo generale...*, dz. cyt., s. 52.

⁵⁵ Więcej na ten temat por. G. SCARVAGLIERI, *Il capitolo generale...*, dz. cyt., s. 53.

⁵⁶ Por. Konst. CMN, nr 235, a.

⁵⁷ Por. Dyr. SBS, nr 165.

⁵⁸ Por. Konst. SBS, nr 171.

⁵⁹ Por. G. SCARVAGLIERI, *Il capitolo generale...*, dz. cyt., s. 54.

⁶⁰ Por. Dyr. SBS, nr 163; Konst. CMN, nr 235, a i b.

⁶¹ Por. F. BOGDAN, *Prawo instytutów...*, dz. cyt., s. 62.

prawem⁶², że wiernie wykonają swoje zadania). W prawie własnym niektórych instytutów można zauważyć pewną nieścisłość, bowiem w konstytucjach jest mowa wyraźnie o wyborze skrutatorek i sekretarek, natomiast w dyrektorium mówi się tylko o wyborze sekretarek⁶³, skrutatorki zaś powołuje przewodnicząca kapituły⁶⁴. Wynika z tego, że skrutatorzy nie muszą być wybierani przez kapitułę, choć na kapitułach, zwłaszcza liczebnie wielkich, są bardzo przydatni.

4.5. Przebieg kapituły

Po czynnościach wstępnych przełożony generalny i ekonom przedstawiają kapitule sprawozdania. Następnie kapituła przystępuje do ustalenia regulaminu wyborów i obrad, przyjmuje program pracy, ustala szczegółowe normy dotyczące głosowania i formy sporządzanych akt. W razie potrzeby powołuje komisje, których zadaniem jest przestudowanie trudniejszych spraw lub opracowanie dokumentów kapituły⁶⁵. W sprawie wyborów muszą być stosowane przepisy prawa powszechnego, chyba że konstytucje stanowią inaczej (np. w niektórych instytutach przy wyborze przełożonego generalnego⁶⁶ lub przełożonej przewidziane są cztery głosowania, przy wyborze zaś radnych generalnych, sekretarki i ekonomki trzy głosowania)⁶⁷.

Wszyscy uczestnicy kapituły mają obowiązek zapoznać się ze sprawozdaniami (przełożonej generalnej i ekonomki lub też innymi), aby mogli wyrobić sobie obraz faktycznego stanu instytutu. Nie jest to bez

⁶² Por. Dyr. SBS, nr 164.

⁶³ Por. tamże, nr 165.

⁶⁴ Por. tamże, nr 163.

⁶⁵ Por. G. SCARVAGLIERI, *Il capitolo generale...*, s. 57; F. BOGDAN, *Prawo instytutów...*, dz. cyt., s. 64.

⁶⁶ Por. Reguła Życia KS. Konst. nr 132: Do wyboru przełożonego generalnego wymaga się większości dwie trzecie w trzech pierwszych głosowaniach, a większości absolutnej w trzech następnych głosowaniach. Jeśli większość ta nie zostanie osiągnięta, wtedy dwaj zakonnicy, którzy otrzymali największą liczbę głosów, zachowują głos bierny, a tracą czynny. Wybrany zostaje ten z nich, kto uzyska większość głosów, w razie równej ilości głosów starszy profesją lub wiekiem, jeśli pod względem profesji są równi.

⁶⁷ Por. Konst. SBS, nr 173-174.

znaczenia dla zorientowania się w jego potrzebach i ewentualnego zaradzenia brakom. Do tego celu mają być powołane komisje, nawet obok komisji przewidzianych konstytucjami. Do zbadania sprawozdań z administracji dobrami powinna być powołana odrębna komisja, w której skład nie powinni wchodzić autorzy sprawozdań, chyba że dla udzielenia wyjaśnień⁶⁸.

W traktowaniu danej sprawy na kapitule należy odróżnić etapy dyskusji od etapu decyzji. Dyskusje nad sprawą poprzedzone odpowiednim przygotowaniem mają być na obradach plenarnych kierowane przez przewodniczącego lub za jego zgodą przez moderatora tak, aby wszyscy mogli się wypowiedzieć bez skrępowania, ale też aby niepotrzebnie nie dopuścić do straty czasu czy do napięć zakłócających spokojną pracę.

Decyzja, zwłaszcza przy wyborach, powinna być podejmowana większością głosów: bezwzględną w pierwszym czy drugim, względną w trzecim głosowaniu⁶⁹, jeżeli jest ono potrzebne. Większość bezwzględną mamy, gdy za osobą lub wnioskiem opowiada się więcej niż połowa ważnych głosów (plus jeden, nawet niecały głos), np. na dziesięcioro głosujących większość bezwzględna wynosi sześć głosów (połowa plus jeden głos), ale na jedenastu głosujących większość bezwzględna również wynosi sześć (połowa to pięć i pół, plus pół głosu). Większość względną mamy wówczas, gdy za jedną z osób lub za jednym z wniosków opowiada się najwięcej głosujących. W przypadku równości głosów w trzecim głosowaniu poza wyborami sprawę może rozstrzygnąć przewodniczący. Przy wyborach zaś decyduje pierwszeństwo święceń, profesji lub wieku. Czasami jednak prawo wymaga innej większości, np. przy podejmowaniu uchwał kapitulnych⁷⁰, przy dokonywaniu rewizji konstytucji do ważności podejmowanych decyzji wymagana jest większość dwie trzecie głosów ważnych⁷¹. Wprowadzanie zaś zmian do dyrektorium wymaga tylko większości bezwzględnej⁷². Według przepisów niektórych insty-

⁶⁸ Por. F. BOGDAN, *Prawo instytucji...*, dz. cyt., s. 64.

⁶⁹ Por. KPK/1983, kan. 119.

⁷⁰ Por. Konst. CMN, nr 231, b.

⁷¹ Por. Konst. SBS, nr 167; Reguła Życia KS. Konst. nr 136, ponadto aprobaty Stolicy Apostolskiej.

⁷² Por. Reguła Życia KS. Dyr. nr 138, 2; Konst. CMN, nr 243, b.

tutów na kapitule wyborczej prawo głosowania mają tylko uczestniczki obecne w domu, w którym odbywa się kapituła, z wykluczeniem głosowania listownego lub zastępczego. Jeśli któraś z uczestniczek jest obecna w domu wyborów, ale z powodu choroby nie może przybyć na salę obrad, skrutatorki udają się do niej, by odebrać jej kartę do zamkniętej urny. Na kapitule spraw zaś głosują wyłącznie siostry obecne na sali obrad⁷³.

Poza wypadkami przewidzianymi w prawie nie jest konieczna tajność głosowania. Regulamin kapituły w przypadku braku przepisów w konstytucjach, powinien przewidzieć wypadki czy okoliczności obowiązującej tajności głosowania, czy też osoby, którym przysługuje prawo postawienia wniosku o tajność głosowania. Zazwyczaj wszystkie głosowania w sprawach personalnych powinny być tajne⁷⁴.

Prawu własnemu pozostawia się określenie sposobu odbywania sesji kapituł, zwłaszcza jeśli chodzi o dokonywanie wyborów oraz załatwianie spraw. Regulaminy kapituł często, oprócz sesji plenarnych, w których biorą udział wszyscy uczestnicy, przewidują sesje robocze, tzw. praca w mniejszych grupach⁷⁵.

5. Zadania i kompetencje kapituły generalnej

Kapituła generalna, jako najwyższy organ władzy kolegalnej w instytucie, ma władzę określoną prawem, nie może zatem decydować o wszystkim. Można mówić o trzech rodzajach zadań kapituły generalnej: o zadaniach wynikających z prawa powszechnego; o zadaniach, które z mocy prawa powszechnego mogą być jej przypisane, zwłaszcza te, które prawodawca odnosi do instytutu⁷⁶ i inne, oraz o zadaniach wynikających z prawa własnego. Jeżeli konstytucje nie stanowią inaczej, kapituła nie zawiesza władzy przełożonego generalnego i jego rady, prawo własne może jednak stanowić inaczej, np. przenosząc całą lub część władzy z zarządu generalnego na zgromadzenie kapitulne.

⁷³ Por. Dyr. SBS, nr 169; Konst. CMN, nr 232.

⁷⁴ Por. F. BOGDAN, *Prawo instytutów...*, dz. cyt., s. 65.

⁷⁵ Por. G. SCARVAGLIERI, *Il capitolo generale...*, dz. cyt., s. 55; 58-64.

⁷⁶ Por. KPK/1983, kan. 598 i 602.

Kapituła powinna przede wszystkim: a) strzec dziedzictwa instytutu, ono bowiem decyduje o jego tożsamości, miejscu w Kościele, wyróżnia go spośród innych wspólnot Ludu Bożego i stanowi kryterium wierności jego członków⁷⁷; b) popierać zgodną z owym dziedzictwem przystosowaną odnowę. Wobec nieustannie zmieniających się warunków życia jest to obowiązek poważny i stały całego instytutu oraz poszczególnych jego członków⁷⁸. Sposób i zakres odnowy nie mogą powodować utraty charyzmatu instytutu, wprost przeciwnie, mają być z nim zgodne i na podstawie autentycznego dziedzictwa stanowić nową formę obecności w Kościele⁷⁹. Ciągła refleksja nad tym zagadnieniem jest warunkiem żywotności instytutu, skuteczności jego posłannictwa i działalności oraz wiarygodności składanego świadectwa; c) dokonywać wyboru przełożonego generalnego. Przyznanie przez prawo powszechne tej kompetencji kapitule generalnej dowodzi znaczenia, jakie Kościół przypisuje temu urzędowi. Najwyższy przełożony ma bowiem decydujący, praktyczny i bezpośredni wpływ na realizację uchwał kapitulnych⁸⁰, na zachowanie dziedzictwa instytutu oraz inspirowanie jego przystosowanej odnowy. Kapituła oprócz przełożonego generalnego przeprowadza również wybory na inne ważne stanowiska w instytucie: radnych generalnych, sekretarki i ekonomki generalnej⁸¹. Wybory należy przeprowadzić w sposób kanoniczny, tzn. zgodnie z prawem powszechnym i postanowieniami konstytucji (w niektórych instytutach żeńskich wszystkie uczestniczki kapituły, każda z osobna przed głosowaniem, składają pra-

⁷⁷ Por. tamże, kan 631 § 1; także kan. 578.

⁷⁸ Por. Konst. SBS, nr 166; Konst. CMN, nr 223, a-k. Szerzej na ten temat por. F. IANONE, *Il capitolo generale...*, dz. cyt., s. 85-117.

⁷⁹ Por. SACRA CONGREGATIO PRO RELIGIOSIS ET INSTITUTIS SAECULARIBUS ET SACRA CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, Notae direc. *Mutuae relationis*, nr 14, c, AAS 70 (1978), s. 473-506.

⁸⁰ Por. Konst. CMN, nr 244.

⁸¹ Por. Konst. SBS, nr 165; Konst. CMN, nr 236; 241, a; Reguła Życia KS. Konst. nr 132 i 133; Reguła Życia KS. Dyr. nr 132 i 133. Według prawa własnego księży sercanów kapituła generalna wybiera tylko przełożonego generalnego i jego radnych, natomiast ekonom generalny i pozostali współpracownicy generalni są mianowani przez przełożonego generalnego za zgodą swojej rady.

wem przepisana przysięgę według określonej formuły)⁸²; d) załatwiać ważniejsze sprawy. „Ważniejsze sprawy” to sprawy z natury swojej odnoszące się do całego instytutu jako osoby prawnej i przekraczające kompetencje zwyczajnych i niższych organów rządzenia. Konkretnie wyliczają je zazwyczaj konstytucje, np. rewizja Konstytucji i Dyrektorium⁸³, przeniesienie na stałe siedziby przełożonej generalnej, tworzenie prowincji, łączenie już erygowanych lub dokonywanie innego rodzaju zmian dotyczących organizacji prowincji⁸⁴, ustalenie programu pracy dla określonych dziedzin życia zgromadzenia⁸⁵; e) wydawać normy, które wszyscy powinni zachowywać w sprawach życia zakonnego, apostołstwa czy administracji dobrami materialnymi instytutu. Wydawanie norm powszechnie obowiązujących w instytucie jest wyłączną kompetencją kapituły generalnej (nie może czynić tego przełożony generalny). Konstytucje niektórych instytutów żeńskich stanowią, że przełożona generalna może wydawać rozporządzenia⁸⁶, które pod względem prawnym różnią się od norm. Kapituła może też formułować zalecenia dla przełożonego generalnego i jego rady oraz dla innych przełożonych wyższych instytutu⁸⁷. Należy w tym przedmiocie postępować roztropnie i zgodnie z duchem oraz myślą Kościoła. Kapituła nie powinna się ograniczać tylko do uchwalenia przepisów prawnych. Jej postanowienia mają również wyznaczać istotne kierunki działania oraz mieć charakter dynamizujący i animacyjny, aby w ten sposób wpływać na duchową i apostołską żywotność instytutu⁸⁸; f) bada i zatwierdza lub odrzuca przedstawione sprawozdania; g) podejmuje uchwały dotyczące formacji początkowej i formacji stałej i określa ich programy, czas trwania, przymioty formatorów, tworzy struktury formacyjne w instytucie międzyprovincialne czy generalne.

⁸² Por. Dyr. SBS, nr 171.

⁸³ Por. Konst. SBS, nr 167; Reguła Życia KS. Konst. nr 136; Reguła Życia KS. Dyr. nr 138; Konst. CMN, nr 243.

⁸⁴ Por. Konst. SBS, nr 168.

⁸⁵ Por. tamże, nr 169.

⁸⁶ Por. tamże, nr 177.

⁸⁷ Por. Reguła Życia KS. Dyr. nr 138, 1.

⁸⁸ Por. Paulus VI, Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, II/1, AAS 58 (1966), s. 757-787.

Kapituła nie może jednak decydować w sprawach zastrzeżonych dla przełożonego generalnego, np. zniesienia domu czy założenia nowicjatu w konkretnym miejscu.

6. Uchwały kapituły

Po przeprowadzonych prawnie wyborach elekt od razu przejmując urząd i wchodzi w swoje prawa⁸⁹, kapitule nie wolno już zmienić decyzji i wybierać kogoś innego. Po wyrażeniu zgody na dokonany wybór sprawa jest zamknięta. Natomiast po decyzji w innych sprawach kapituła może wrócić do przegłosowanego już zagadnienia i zdecydować inaczej. Regulamin powinien jasno określać, komu i pod jakimi warunkami wolno wystąpić z wnioskiem o zmianę powziętej decyzji (np. wniosek za zamianą poprzedniej uchwały wymaga większości dwóch trzecich głosów). Bez takiej możliwości mogłyby powstać szkodliwe dla zebrania sytuacje.

Kościół wymaga, aby ustawy zakonne, w tym uchwały kapituł, na pierwszym miejscu zapewniały osobom konsekrowanym takie warunki życia, jakie ułatwiają im osiągnięcie doskonałej miłości, bo to stanowi pierwszy cel życia zakonnego. Uchwały wchodzi w życie po zamknięciu kapituły i ich promulgacji przez przełożonego generalnego⁹⁰. Zachowują swoją moc do następnej kapituły, chyba że ta je odnowi. W ten sposób nie dopuszcza się zbyt łatwo do gromadzenia przestarzałych przepisów prawnych i do stagnacji w instytucie. Każda zatem kapituła musi przejrzeć uchwały poprzednie i przynajmniej w sposób ogólny je potwierdzić, skoro mają pozostać w mocy⁹¹. W konstytucjach można w tej sprawie umieścić odpowiednią klauzulę: albo ograniczającą moc uchwały do czasu kapituły następnej, albo przyjmującą uchwały dopóty, dopóki przez następne zebrania kapitulne nie będą uchylone. Często konstytucje w tej sprawie postanawiają, że uchwały kapituły mają moc obowiąz-

⁸⁹ Por. Konst. CMN, nr 238a. Jak wspomniano, w instytucach zakonnych przyjmowane są różne rozwiązania tej kwestii.

⁹⁰ Por. Reguła Życia KS. Dyr. nr 138, 4; Konst. CMN, nr 244.

⁹¹ Por. F. BOGDAN, *Prawo instytuców...*, dz. cyt., s. 65.

zującą do następnej kapituły generalnej, która powinna je na nowo rozpatrzyć i uprawomocnić, jeśli nadal są aktualne⁹².

Z uchwałami kapituły przełożony generalny powinien zapoznać zakonników w możliwie najkrótszym czasie po jej zakończeniu⁹³.

Podsumowanie

Na koniec pragnę podkreślić, że władza w instytutach zakonnych nie ma tylko charakteru czysto instytucjonalnego, lecz zawiera także elementy duchowe oraz wspólnotowe. Sprawowanie tej władzy w skali całego instytutu oraz na wszystkich szczeblach zarządzania instytutem dokonuje się w wymiarze zarówno indywidualnym, jak i kolegialnym, zgodnie z prawem powszechnym i własnym instytutu. Nawiązując do stałej tradycji w kwestii sprawowania władzy w instytutach, należy przypomnieć, że zarząd instytutem nie może być w żadnym wypadku powierzony całej wspólnotie jako takiej. Do istotnych zadań zarządu w instytutach, niezależnie czy chodzi o zarząd indywidualny, czy kolegialny, należy organizacja struktur życia wspólnotowego, ochrona wierności misji instytutu oraz jego charyzmatu.

Na koniec należałoby też zwrócić uwagę, aby wokół kapituły nie tworzyć mitu, tzn. że może być ona panaceum na wszystkie współczesne bóle i łączy. W instytucie życia konsekrowanego doskonałość zarządu zależy nie tyle od struktur, ile od osób obdarzonych odpowiednimi darami naturalnymi i osobnym charyzmatem. Braki przełożonego pociągające za sobą nieodpowiednie rządy nie będą usunięte przez działanie organu kolegialnego. Nie należy też ulegać złudzeniom, że w działaniu kapituły odpowiedzialność rozkładana jest na wielu i zmniejsza się przez to odpowiedzialność indywidualna. Nie powinno się też dążyć do popierania ducha takiej demokracji, która zmierza do obrony praw osobistych poszczególnych członków lub jakichś grup. Może to czasem doprowadzić do ubiegania się o takie prawa, jakie powinny być raczej zaliczone do uprawnień przeciwnych Ewangelii. Kapituła zatem powinna być zna-

⁹² Por. Konst. SBS, nr 170.

⁹³ Por. Dyr. SBS, nr 178.

kiem jedności w miłości instytutu i wyrażać wspólną troskę wszystkich jego członków o dobro całej społeczności instytutu.

General chapter as the instance of supreme authority in a religious institute

Summary

In this paper, the author accentuates the fact that authority in religious institutes does not only have a purely institutional character, but it also includes spiritual and community elements. The exercise of this power within the whole institute and at all levels of governance of the institute is made in both individual and collective terms, under the general and their own institute's laws. Referring to the constant tradition of the issue of governing institutes he notes that the management of the institute cannot in any event be entrusted to the whole community as such. The essential tasks of a board in institutions, whether in terms of individual or collective management, are the organisation of the structures of community life and the protection of fidelity to the mission of the institute and its charisma.

In the later part of the study, the author also indicates that a general chapter should not to be perceived in a mythical way, i.e. as if it were a panacea for all religious ills. In the institute of consecrated life, the board's perfection depends not so much on the structures, but on persons with adequate natural gifts and an individual charisma. Deficiencies of individual superiors involving the inappropriate governance will not be removed by the action of a collective body that is the general chapter. Also, one should not be under a delusion that in the acts of the general chapter responsibility is spread over many people and it decreases individual responsibility. Besides, it is wrong to seek and promote the spirit of a democracy that aims to defend the personal rights of individual members or groups in a religious institute. This may sometimes lead to applying for rights that should rather be part of powers opposite to the Gospel. The general chapter, therefore, should be a sign of unity in love of the institute and express a common concern of all its members for the good of the whole community.

KEYWORDS: general chapter, the highest authority, powers and tasks, religious institute, religious superiors, resolutions of the chapter

Bibliografia

Źródła

- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1917.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP.II promulgatus*. Kodeks prawa kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984.
- Dekret *Christus Dominus*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 236-258.
- Dyrektorium Zgromadzenia Sióstr Benedykynek Samarytanek Krzyża Chrystusowego*, Samaria 1989.
- Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 104-163.
- Konstytucje Zgromadzenia Sióstr Benedykynek Samarytanek Krzyża Chrystusowego*, Samaria 1989.
- Konstytucje Zgromadzenia Córki Maryi Niepokalanej*, Nowe Miasto n. Pilicą 1988.
- Paulus VI, *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, AAS 58 (1966), s. 757-787.
- Reguła Życia Zgromadzenia Księża Najświętszego Serca Jezusowego (Księża Sercanie). Konstytucje i Dyrektorium generalne*, Wydanie polskie, Rzym 2009.
- Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus et Sacra Congregatio pro Episcopis*, *Notae direc. Mutuae relationis*, AAS 70 (1978), s. 473-506.

Literatura

- Andres D. J., *Los Superiores Religiosos segun elCodigo. Guida de Subditos y de Superiores*, Madrid 1985.
- Bar J., Kałowski J., *Prawo o instytucach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985.
- Bączkowicz F., *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. I, Opole 1957.
- Beyer J., *Le droit capitulaire*, „L'Année Canonique” 27 (1978), s. 61-70.
- Bogdan F., *Prawo instytuców życia konsekrowanego*, Poznań 1977.
- Borek D., *Wykonywanie władzy karania w instytucach zakonnych w świetle aktualnego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 48 (2005) nr 3-4, s. 175-200.

- Chrapkowski A., Krzwda J., *Instytuty życia konsekrowanego*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/2, Poznań 2006, s. 7-144.
- Chrapkowski A., Krzywda J., Wroceński J., Zubert W. B., *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/2, red. J. Krukowski, Poznań 2006.
- Codorniu M., *Regolamenti dei capitoli generali*, „Vita Consacrata” 15 (1979), s. 207-223.
- Gutierrez L., *Capitolo. Aspetti giuridici*, w: *Dizionario teologico della vita consacrata*, Milano 1994, s. 164-169.
- Gutierrez L., *De natura iuridica Capituli Specialis Religiosorum*, „Commentarium pro Religiosis” 48 (1967), s. 241-258.
- Iannone F., *Il capitolo generale. Saggio storico-giuridico*, Roma 1988.
- Kiciński J., *Posłuszeństwo droga duchowej wolności*, w: *Droga rad ewangelicznych. Program formacji ciągłej na 2011 rok*, Kraków 2011, s. 62-71.
- Nava P. L., *Levento capitolare. Dall'indizione per la convocazione alla ricezione*, Roma 1997.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986.
- Scarvaglieri G., *Il capitolo generale. Preparazione. Celebrazione. Attuazione*, Milano 2002.
- Sobański R., *Władza rządzenia*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I, Poznań 2003, s. 212-233.
- Wroceński J., *Stowarzyszenia życia apostołskiego*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/2, Poznań 2006, s. 185-207.
- Zubert B. W., *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 2, cz. III, Lublin 1985.

Ks. Józef Zdzisław Wroceński, ks. prof. UKSW dr hab., kapłan Zgromadzenia Księżąt Sercanów, doktor habilitowany nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego, profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W latach 1999-2005 prodziekan, a w latach 2005-2012 dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW; kierownik Katedry Ustroju Kościoła i Kanonicznych Form Życia Konsekrowanego. Specjalista z zakresu kanonicznego prawa osobowego; zajmuje się również strukturą wewnętrzną Kościoła i jego relacja-

mi z państwem. Autor licznych publikacji. Członek Consociatio Internationalis Iuris Canonici Promovendo (Rzym), Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II oraz Stowarzyszenia Kanonistów Polskich. Redaktor Naczelny wydziałowego kwartalnika „Prawo Kanoniczne”, zastępca redaktora naczelnego czasopisma „Kościoł i Prawo” oraz członek kilkunastu redakcji i rad naukowych czasopism.